

דף קא

- קסב. א. אלו דלתות וסתימות אסור לנעול בהם בשבת משום סרך 'בנין'?
- ב. אלו דברים נוספים מוזכרים בסוגיא שאסרום חכמים משום שדומים לבנין?
- ג. האם מותר לאדם לעמוד ברשות אחת ולפתוח במפתח ברשות אחרת?

א. הדלת שבמוקצה (= רחבה שאחורי הבתים) שאינה מקובעת בפתח ואין לה ציר (לאביי), או שלא היה לה ציר (לרבא) – אין נועלים בה בשבת, ואפילו קשורה ותלויה, אם היא נגררת על הארץ, משום שנראה כבונה (רש"י), אלא אם כן היא גבוהה מן הארץ אפילו מלא נימה, שאז היא נראית כמוכנת לסגירה כשאר דלתות הבית.

א. אם החבל שהיא קשורה בו חזק דיו, שאפשר לטלטלה על ידי החבל ואינו נפסק – מותר לנעול בה אפילו אינה גבוהה מן הארץ (תוס' קב).

ב. יש גורסים במשנה: 'גבוהים מן הארץ שלשה טפחים' (רבנו יהונתן, ר"ן. וע' במאירי ובטור או"ח שיג).

ג. יש מפרשים 'ציר' – לפתח, שאז ניכר הדבר שפתח קבוע הוא וכשהוא נועל אינו נראה כבונה (עפ"י רמב"ן וריטב"א). ולרבא די בכך שהיה ציר בפתח ואפילו נסתם בחול (ריטב"א).

יש לה ציר (לאביי), או שהיה לה ציר (לרבא) – בזמן שקשורה ותלויה, נועלים בה בשבת ואין צריך לומר ביום טוב. ואם לאו – אין נועלים בה.

והוא הדין לחדקים (= קוצים) שבפרצה ומחצלות קנים וכן קנקן (של מחרשה) שסוגרים בהם את הפתחים, בזמן שקשורים ותלויים באויר – נועלים בהם.

א. הרז"ה כתב שלהלכה שאנו נוקטים כרבי יהודה שבקשור בלבד די (ע' להלן), אין צריך שיהיו הדלתות תלויות וגבוהות מן הארץ אלא די בכך שקשורות. והראב"ד והרמב"ן והרי"ד והרא"ש חולקים, הואיל והדלתות הללו עשויות להיות בפתח בקביעות, צריך שיהיו קשורות ותלויות וגבוהות מן הארץ. אכן, דלתות העשויות להיפתח ולהיסגר תדיר, אעפ"י שאין גבוהות מן הארץ נועלים בהן כשאר דלתות הבית. וגדר 'תדיר' – יש אומרים שנכנס ויוצא מדי פחות משלשים יום (תוספות שבת, מובא בבאה"ל שיג, ג).

ב. הרמב"ם השמיט 'קנקן', ויש מי שכתב שלהלכה נידון ככלי גמור ואין בו משום בונה (עפ"י הגרש"ז ברידא זצ"ל, בהערותיו למאירי).

דלת אלמנה –] העשויה מקרש אחד. ויש אומרים: שאין לה בריחים (כפרש"י. ויש מפרשים שאין לה אסקופא תחתונה, וכשפותחים אותה שומטים אותה ועוקרים אותה על הארץ. רי"ף) הנגררת – אין נועלים בה, לפי שאין בה הכר דלת, וכאילו נותן קרש בכותל (רש"י).

פרש ר"י: אפילו יש בה ציר אין נועלים בה.

הרי"ף גרס: 'דלת אלמנה שאינה נגררת'.

כתבו הפוסקים (שיג, ד) שבדלת אלמנה אין חילוק אם עשויה לכניסה ויציאה תדיר אם לאו. אלא שיש להקל בעשוי להכנס תדיר לסמוך על שיטת הרמב"ם, שאין אסור אלא בתרתי לריעותא, שעשויה מלוח אחד וגם אין לה אסקופה.

ב. אסור לבנות מדורה ביום טוב כדרכה, לסדר תחילה העצים התחתונים בריבוע, ועליונים על גבם – שזהו כעין בנין, אלא יאחו תחילה את העליונים באויר ויתן התחתונים תחתם.

וכן בסידור ביצים על הגחלים – יסדר מלמעלה למטה ולא מלמטה למעלה.
 לרש"י, גם כשמסדרן על כלי ברזל, יאחו הביצים בידו ואח"כ יתן הברזל. ור"י חולק, שהרי כל המחיצות כבר עשויות, ולכך מפרש שמדובר על סידור הביצים זו על גבי זו. (וכן מובא בשלחן ערוך תקב, א). והריטב"א כתב שגם בזה אין איסור, מפני שאינו צריך לאויר, ועוד שלא אסרו כלל באכלין, אלא מדובר בסידור הביצים על גבי עצים כדי לצלותן. וכן דעת כמה פוסקים להלכה (ע' א"ר ופר"ח תקב, א).
 וכן בשפיתת קדרה על גבי חביות, יתן הקדרה תחילה ואח"כ יסמוך חביות תחתיה.
 וכן כשמתקין מטה מתפרקת, יאחו תחילה את העור השטוח ואחר כך יביא הרגלים עם הארוכות.
 וכן בסידור חביות במרתף.

א. כתבו הראשונים: מה שאנו מסדרים ככר מכאן וככר מכאן וככר על גביהם, וכן בספרים – כי אין איסור אלא כשצריך לאויר שתחתיהם. (וכן מובא ברמ"א). או גם אינו דומה לבנין אלא כשעושה על גבי קרקע ולא על השלחן. והריטב"א כתב שאין איסור כלל באכלין ובספרים.
 ב. המעמיד שולחן על גבי חביות או על שתי רגלים שרוחבן טפח או יותר, יש לו לשנות את הסדר הרגיל, יעמיד את הדף תחילה ואחר כך הרגלים. וכן כשרוצה לפרקו – יחזיק את המדף בידיו, יסלק את הרגלים או את החביות ורק אחר כך יטול את המדף למקומו.
 היו החביות נתונות שם מבעוד יום, או אף הונחו שם בשבת שלא על דעת ליתן את הדף על גבן, מותר ליתן עליהן את הדף כרגיל (עפ"י או"ח תקב; שמירת שבת כהלכתה כד, יט-כב).

ג. רבי מאיר אוסר לעמוד ברשות היחיד ולפתוח ברה"ר, שמא יביא את המפתח אצלו, וכן להפך, לעמוד ברה"ר ולפתוח ברה"י. כיצד יעשה – יעמיד מחיצה גבוהה עשרה, ובשבת יעמוד שם ויפתח. וחכמים מתירים. בתחילה היה אוסר רבי מאיר אפילו בכרמלית, כגון בשערי גינה, ולבסוף חזר בו והתיר.

א. לפי מה שחזר בו רבי מאיר, אין צריך לעשות מחיצה עשרה, אלא די בפחות מכן, לעשותו כרמלית, ועומד שם ופותח (עפ"י ריטב"א ורש"י).

ב. גם לפי מה שאנו נוקטים כחכמים, שאין לחוש שמא יביאנו אצלו, אסור ליטול המפתח מתחת פתח הבית, שהוא רה"י, למקום שעומד בו, דהיינו רה"ר או צדי רה"ר שדינם כרמלית. ואף על פי שפעמים בולטת תקרה חוץ לפתח, [ואין המפתח יוצא החוצה], הלא תוך הפתח צריך לחי אחר להתירו אם אינו גבוה שלשה ופתוח לכרמלית, אבל אם היה גבוה שלשה טפחים מותר. ואף בזה היה ראוי לגזור. ואף בפתחי גינה יש לאסור, שהרי מהתורה הגינה רשות היחיד היא ואסור להוציא ממנה לרה"ר (ריטב"א).

אם המנעול מקום פטור, שאין בו ארבעה על ארבעה טפחים – מותר לדברי הכל לפתוח כשהוא עומד ברשות אחרת. אבל אסור ליטול המפתח מאיסקופת כרמלית ולפתוח בו ואחר כך להניחו ברשות היחיד – שאין להחליף רשויות על ידי הנחה במקום פטור. [ויש סוברים שמותר להחליף ברשויות דרבנן. וכך נוקטים להלכה. ע' לעיל פז ובראשונים].

יש במנעול ארבעה על ארבעה, אם הוא גבוה עשרה טפחים הרי זה רשות היחיד, ולכולי עלמא אסור לעקור מפתח מאסקופת כרמלית ולפתוח בו את המנעול. אבל אם אין בו ארבעה ויש בו (כלומר בעובי הדלת. רש"י) לחוק ולהשלימו לארבעה – לרבי מאיר אסור לפתוח, משום 'חוקקין להשלים' ודינו כרשות היחיד, ולחכמים אין חוקקים להשלים ומותר.

מנעול שיש בו ארבעה על ארבעה והוא גבוה עשרה – אם יש בגובה המנעול עצמו עשרה